

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Дипломна робота

бакалавра

з теми:

**«ЕМІГРАЦІЯ ІЗ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ДО США,
КАНАДИ І ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД
(1919-1939 рр.)»**

Виконав: студент 4 курсу

спеціальності 6.020302 Історія

денна форма навчання

Ілляшов Андрій Леонідович

Науковий керівник:

Кліщинський П.В.

кандидат історичних наук, доцент

кафедри історії України

Рецензент:

**Кам'янець-Подільський
2017**

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Історіографія джерела та джерельна база роботи	6
Розділ Еміграція до Канади.....	12
Розділ Еміграційний рух до США.....	24
Розділ Переселення до країн Латинської Америки	33
Висновки.....	50
Список використаних джерел та літератури	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Після Першої світової війни та поразки визвольних змагань початку ХХ ст. значна частина українських земель (площею близько 146 тис. квадратних кілометрів) була анексована Польщею, Румунією і Чехословаччиною. Понад 6,6 млн. українців, в основному колишніх підданих Австро-Угорської монархії, були позбавлені права на самовизначення. З санкції і підтримки країн Антанти і Четвертого союзу на початку 1918 року Румунія вторглася в Бессарабію. Остаточну угоду на загарбання Бессарабії Румунією уряди Великої Британії, Франції, Італії і Японії висловили на Паризькій мирній конференції. Тоді ж, в склад Румунії була включена і Буковина. 25 червня 1919 р. Верховна Рада Паризької мирної конференції ухвалила рішення передати Східну Галичину під тимчасове управління Польщі за умови надання їй автономії та проведення плебісциту. В результаті підписання 18 березня 1921 р. Ризького мирного договору між Радянською Росією і Україною, з одного боку, та Польщею - з іншого до Польщі відходили Західна Волинь і Західне Полісся. До новоутвореної Чехо-словацької республіки, кордони якої були визначені Версальським, Сен- Жерменським і Тріанонським договорами, крім чеських земель і Словаччини увійшла Закарпатська Україна.

Польща, Румунія і Чехо-Словаччина, до яких входили західно-українські землі, відставали від розвинутих країн в економічному розвитку. Ситуація погіршувалась ще й тим, що в цих країнах панував іноземний капітал. Західноукраїнські землі стали колонією, аграрно-сировинним придатком іноземних держав.

Сотні тисяч українців змушені були покинути рідний край у пошуках кращого життя. Західну Україну в 20-30-х роках ХХ ст. у пошуках роботи і кращої долі вимушено покидали сотні тисяч її мешканців, серед яких були українці, поляки, євреї, представники інших етносів, які населяли ці території.

Чимало галичан, буковинців, волинян і закарпатців спробувало знайти спокійно долю далеко за океаном.

Переселенський рух з українських земель між двома сніговими війнами отримав назву “другої хвилі” масової української еміграції.

Еміграційна хвиля цього періоду мала свої особливості у порівнянні з попередніми часами, коли Галичина, Буковина і Закарпаття входили до складу Австро-Угорщини. Були особливості і в еміграційній політиці держав, під контроль яких у 1918-1919 роках потрапили західноукраїнські землі.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють міжвоєнний період в історії Західної України.

Нижня хронологічна межа - період окупації західноукраїнських земель сусідніми державами в 1918-1919 роках. Верхня хронологічна межа - переддень Другої світової війни (1939 р.).

Географічні межі дослідження: західноукраїнські землі в межах кордонів Польщі, Румунії та Чехословаччини станом на 20-30-ті роки ХХ ст. (Східна Галичина, Північна Буковина, Закарпаття, Волинь, Полісся, Підляш- шя). Основна увага прикута до Галичини (Львівське, Тернопільське і Станіславське воєводства за адміністративно-територіальним поділом 20-30-тих років ХХ ст.), як регіону найбільшого в Західній Україні за площею та населенням.

Мета роботи - з'ясувати особливості і наслідки еміграції із Західної України в 1919-1939 роках.

Об'єктом дослідження є обставини суспільно-політичного, соціально-економічного і демографічного життя регіону в 20-30-х роках ХХ ст., що визначали характер, силу, тривалість і наслідки еміграційних потоків.

Предметом дослідження є діяльність державних органів Польщі, Румунії та Чехословаччини та країн, куди направлялися еміграційні потоки, політичних діячів, громадських організацій опіки над емігрантами,

пароплавних компаній, західноукраїнської громадськості, що стосувалися еміграції тощо.

У ході дослідження виконуються такі завдання:

- Проаналізувати взаємозв'язок політичних і економічних змін у житті західноукраїнських земель з міграційними процесами.
- Дослідити причини розвитку еміграційних настроїв серед різних груп населення у різних регіонах Західної України впродовж 20-30-х років ХХ ст.
- Визначити роль в міграційних процесах окремих діячів, організацій.
- Встановити характер і особливості розселення вихідців із Західної України за океаном.

Методи дослідження. Автор керується загальноприйнятими принципами науковості, історизму, об'єктивності, застосовує порівняльно-історичний, системний, узагальнюючий, статистичний та проблемно-хронологічний методи дослідження.

Практичне значення дослідження визначається можливістю широкого використання зібраних матеріалів при підготовці до занять та в позаурочній роботі у навчальних закладах.

Апробація результатів роботи. Основні положення роботи розглянуто на засіданні кафедри історії України та під час роботи звітної науково-студентської конференції в квітні 2017 року .

Структура роботи впливає з мети і завдань досліджень , відповідає обраній методології і складається зі вступу , чотирьох розділів , висновків , списку використаних джерел та літератури .

ВИСНОВКИ

Викладений у бакалаврській роботі матеріал дозволяє зробити певні висновки: По-перше, міграційні процеси та еміграція з території Західної України в 20—30-х роках минулого століття були тісно пов'язані з політичними та соціально-економічними змінами, які відбувалися в досліджуваній період у Галичині, Закарпатті, Волині та Буковині. Перетворення західноукраїнських земель на внутрішні колонії Польщі, Румунії та Чехословаччини не могло не вплинути на посилення еміграційних настроїв серед місцевого населення. На ріст еміграції найбільший вплив мав економічний фактор, у першу чергу величезне аграрне перенаселення в регіоні.

По-друге, еміграційні потоки зі Східної Галичини, Північної Буковини, Закарпаття, Волині, Полісся та Підляшшя мали свою специфіку та динаміку. Проте в силу багатьох обставин, саме з Галичини (Львівське, Тернопільське і Станіславське воєводства за адміністративно-територіальним поділом Польщі 20-30-тих років ХХ ст.), як регіону найбільшого в Західній Україні за площею та населенням, вийшла найбільша кількість емігрантів.

По-третє, основну регулюючу роль здійснювали урядові органи країн виходу та прибуття мігрантів, адже питання еміграції регулювалися в законодавчому руслі і постійно перебували під пильним наглядом держави. Проте, не менш важливу роль в еміграційних процесах відігравали неурядові організації, зокрема польські та українські громадські організації опіки над емігрантами, які діяли в Галичині, різноманітні агентства, що займалися рекрутуванням переселенців тощо.

По-четверте, найбільш бажаним місцем для переселення мешканцям Західної України в міжвоєнний період здавалися країни Північної Америки. Проте еміграційні потоки спрямовувалися і до інших країн Америки та Європи.

По-п'яте, важливу роль відігравали тарифи, які приймалися мореплавними компаніями з метою стимулювання пасажирських перевезень.

Саме такі заходи мореплавних компаній сприяли направленню еміграційного потоку до країн Південної Америки. В напрямку Бразилії чи Аргентини рушили найменш заможні мігранти.

По-шосте, важливу роль відігравала політика по стимулюванню притоку переселенців, яка проводилася урядами Канади, Бразилії, Парагваю та інших країн.

По-сьоме, Західну Україну в 20-30-х роках ХХ ст. у пошуках роботи і кращої долі покидали і українці, і поляки, і євреї, представники інших етносів, які населяли край.

По-восьме, чимало уродженців Західної України, які в 20-30-х роках ХХ ст. стали вимушеними емігрантами, планували, заробивши гроші на чужині, повернутися на рідну землю. Проте через різні обставини, зокрема через початок Другої світової війни, цим планам так і не дано було збутися.

Однак колишніх емігрантів так і не полишила туга за Батьківщиною. Навіть досягнувши успіху в нових краях, багато колишніх західних українців та їхніх нащадків зберегли духовну спорідненість з Вітчизною, не зникли в морі чужоземних народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецький Л. Українські піонери в Канаді. 1891-1951 / Леонід Білецький. — Вінніпег: Комітет українців Канади, 1951. - 96 с.
2. Бичинський З. Історія Канади / З.Бичинський. - Вінніпег, 1928. - 222 с.
3. Буковина: Історичний нарис / Чернівецький державний університет імені Юрія Федьковича; Редкол.: С.С.Костишин (голова). - Чернівці: Зелена Буковина, 1998. -416 с.
4. Василик І. Століття української еміграції до Аргентини / І. Василик // Українці в Аргентині / Упорядник Н.Д.Прибега. - К.: Мистецтво, 1997. - С.30-47.
5. Войценко О. До історії українців у Британській Колумбії / Ольга Войценко. - Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1972. - 46 с. (серія: Літопис УВАН, 4.7)
6. Глинкин А. Новейшая история Бразилии (1939-1959 гг.) / А. Глинкин. - М.: Наука, 1961. - 276 с.
7. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX - XX ст.: Навч. посіб. - 2-ге вид. / Ярослав Грицак. - К.: Генеза, 2000.-358 с.
8. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX - початку XX ст. / О. Добржанський; Чернівецький державний університет ім. Ю.Федьковича. - Чернівці: Золоті Литаври, 1989. - 574 с.
9. Дюррозель Ж.Б. Історія дипломатії від 1919 р. до наших днів / Жан Батіст Дюррозель. — К.: Основи, 1999. - 903 с.
10. Енциклопедія Української Діаспори: У 7 т. / Наукове товариство ім.Шевченка; ПАН України / Гол. ред. В.Маркусь. - Т.4. Австралія-Азія-Африка. - К., 1995. - 250 с.
11. Евтух В. Концепции этносоциального развития США и Канады: типология, традиции, эволюция / В. Евтух. - К.: Наукова думка, 1991. - 145 с.

12. Зашкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Зашкільняк Л., Крикун М. - Львів: Світ, 2002. - 498 с.
13. Зубалій О.Д. Історія української діаспори: Навчальний посібник / Зубалій О.Д., Лановик Б.Д., Траф'як М.В.; за заг. ред. Б.Д.Лановика. - К.: ІЗМН, 1998.- 147 с.
14. Історія Польши / Под ред. Ф.Г.Зуева, А.Я.Манусевича, И.А.Хренова. - М.: Издательство Академии наук СРСР, 1958. - Т.3. - 668 с.
15. Канада 1918-1948: Исторический очерк. - М.: Наука, 1976. - 215 с.
16. Качараба С. Вплив законодавства США на українську еміграцію (1919— 1939 рр.) / С. Качараба // Питання історії України. Збірник наукових статей.
- Чернівці, 2000. - Т.4. - С.170-175.
17. Качараба С. Газета “Український емігрант” як літописець еміграції із Західної України / С. Качараба // Історичні пам'ятки Галичини. Матеріали наукової краєзнавчої конференції 26 жовтня 2000 р. - Львів, 2001. - С.64-72.
18. Качараба С. П. Еміграція з Західної України (1919-1939) / С. П. Качараба. - Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003.-416 с.
19. Качараба С. Еміграція євреїв із Західної України в Аргентину (1919-1939) / С. Качараба // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. - Тернопіль, 2001. - Вип.13. - С.135-142.
20. Качараба С. Еміграція населення Західної України в Аргентину (1919— 1939) / С. Качараба // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць. - Львів, 2001. - Вип.4. - С.184-197.
21. Качараба С. Польське еміграційне товариство у Львові (1927-1939) / С. Качараба // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип.34. - Львів, 1999. - С.479-487.

22. Качараба С. Роль мореплавних компаній та їх агентури в еміграційному русі на Західній Україні (1919-1939) / С. Качараба // Вісник Львівського університету. Серія історична. - Львів, 2000. - Вип.35-36. - С.274-286.
23. Качараба С. Участь морехідних компаній в організації переселення західноукраїнського селянства в Латинську Америку у міжвоєнний період (1918-1939 рр.) / С. Качараба // Наукові зошити історичного факультету. - Львів, 1999. - Вип.2. - С.169-181.
24. Книш М. Бразилія: суспільно-географічна характеристика / М. Книш. - Львів: Світ, 2001. - 240 с.
25. Коваль М. Українці на Кубі / М. Коваль // Всесвіт. - 1963. - №5. - С.40-42.
26. Краткая история Румынии. С древнейших времен до наших дней. - М.: Наука, 1987. - 543 с.
27. Краткая история Чехословакии. - М.: Наука, 1988. - 576 с.
28. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.) / С. В. Кульчицький. - К.: Видавничий дім "Альтернативи", 1999. - 335 с. - (Україна крізь віки: В 15т./ НАН України. Інститут історії України НАН України / За ред. В.А.Смоля. — Т.11).
29. Лановик Б. Внесок української еміграції в розвиток національної та світової культури / Лановик Б., Траф'як М. та ін. - Тернопіль: Чарівниця, 2000. -287 с.
30. Лещенко Л. Фермерское движение в Канаде (1900-1939 гг.) / Л. Лещенко. - К.: Наукова думка, 1979. -197 с.
31. Магочій П.Р. Україна: історія її земель та народів / Павло-Роберт Магочій. - Ужгород: Вид-во В.Падяки, 2012. - 794 с.
32. Магочій П.-Р. Народ нізвідки: ілюстрована історія карпаторусинів / Павло-Роберт Магочій. - Ужгород: Вид-во В.Падяки, 2006. - 120 с.

33. Макар Ю. І. Передумови еміграції з Волині в 1920-1930 рр. / Макар Ю. І., Шваб А. Г. // Питання історії Нового та Новітнього часу (Збірник наукових статей). - Чернівці, 1995. - Вип.4. - 4.1. - С.57-65.
34. Макарчук С. Населення Західної України за переписом 1931 року / С. Макарчук // Вісник Львівського університету. Серія історична. - Львів, 1993. - Вип.29. - С.53-63.
35. Мишанич О. “Карпаторусинство”: історія та сучасність / О. Мишанич // Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / За ред. В.І.Наулка. - К.: Голов, спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2001. - С.362-403.
36. Мороз В. Дещо про феномен українства в еміграції / В. Мороз // Всесвіт. - 1991. - №11.- С.121-125.
37. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття / Ісидор Нагаєвський. - К.: Укр. письменник, 1993. -413 с.
38. Олійник Володимир “Нашого цвіту-по всьому світу ”.Українська еміграція кінця ХІХ- першої половини ХХ століття /В. Олійник //Дзеркало життя -18 березня 2017р. - №10 (306). – с.15.
39. Пилипів І. В. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918-1939 рр.) : монографія /І. В. Пилипів. - Тернопіль : Економічна думка, 2011. - 440 с.
40. Пилипів І. Співпраця греко-католицької церкви з українцями Америки в 20-30 рр. ХХ ст. / Ігор Пилипів // Схід. Аналітично-інформаційний журнал (Донецьк). — 2011. - № 2. - С. 109-113.
41. Серкіз Я. Львівське товариство опіки над українськими емігрантами (1925-1939)/ Я. Серкіз // Українська еміграція. Історія і сучасність. Матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції / Упоряд. Сливка Ю.Ю. - Львів: Каменяр, 1992. - С.334-341.
42. Симоненко Р. Г. Західноукраїнські землі між двома війнами / Р. Г. Симоненко // Історія України: Навч. посібник, під ред. В.А.Смолія. - К.: Видавн. дім “Альтернативи”, 1997. - С.297-306.

43. Сич О. І. Деякі аспекти імміграційної політики Канади / О. І. Сич // Український історичний журнал. - 1981. - № 11. - С.101 -109.
44. Сич О. І. З “Нового краю”. Листи українських емігрантів з Канади / О. І. Сич. - Чернівці: Золоті литаври, 1991. - 138 с.
45. Сороко-Цюпа О. Рабочее движение в Канаде (1929-1939) / О. Сороко-Цюпа. - М.: Наука, 1997. - 246 с.
46. Стрелко А. Славянское население в странах Латинской Америки (Исторический очерк) / А. Стрелко. - К.: Наука, 1980. - 198 с.
47. Субтельний О. Україна. Історія / Орест Субтельний. - К.: Либідь, 1993. - 451с.
48. Трощинський В. Еміграція між двома війнами / В. Трощинський // Віче.- 1997. - №2. - С.121-126.
49. Трощинський В. П. Українці в світі / Трощинський В. П., Шевченко А. А. - К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. - 351 с. - (Україна крізь віки: В 15т./ НАН України. Інститут історії України НАН України / За ред. В.А.Смоля. — Т.15).
50. Українська еміграція: від минушини до сьогодення: Навч. посібн. / Б.Д.Лановик, М.В.Траф’як, Р.М.Матейко та ін; За ред. Б.Д.Лановика. - Тернопіль: Чарівниця, 1999. - 511 с.
51. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції, 1919—1939 / Матеріали, зібрані С.Наріжним до частини другої. - К: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. - 272 с.
52. Українські канадці в історичних зв’язках із землею батьків: до 100-річчя прибуття перших українських поселенців до Канади. - К.: Наукова думка, 1990. - 156 с.
53. Українці в світі: [Кн.-альбом] /Авт.-упоряд. П.Кардаш, С.Кот. - К; Мельборн: Фортуна, 1995. - 423 с.
54. Фігус-Ралько А. А. Українська Канада / А. А. Фігус-Ралько; упоряд., авт. передмови М.С.Тимошик. - К; Вінніпег: Наша культура і наука, 2003. - 184 с.

55. Шваб А. Г. Динаміка еміграційного руху з Волині в міжвоєнний період / А. Г. Шваб // Питання історії нового та новітнього часу (Збірник наукових статей). - Чернівці, 1995. - Вип.4. - 4.1. - С.75-83.
56. Шлепаков А. М. Иммиграция и американский рабочий класс в эпоху империализма / А. М. Шлепаков. - М.: Наука, 1966. - 323 с.
57. Шлепаков А. М. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець ХІХ - поч. ХХ ст.) / А. М. Шлепаков. - К.: Видав. АН Української РСР, 1960. - 200 с.
58. Ясиновський П. Під рідним і чужим небом. Спогади піонера / Пилип Ясиновський. - Буенос-Айрес: Видавництво Юліяна Середяка, 1961. - 332 с.
59. Janowska H. Emigracja z Polski w latach 1918-1939 / H. Janowska // Emigracja z ziem polskich w czasach nowożytnych i najnowszych (XVIII-XX w.) / Pod. red. A.Pilcha. - Warszawa: PWN, 1984. - S.326-450.
60. Світовий конгрес українців. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrainianworldcongress.org/>
61. Канадський інститут українських студій. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ualberta.ca/CIUS/>
62. Український інформаційний портал провінції Квебек, Канада. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.quebec-ukraine.com/>
63. Diasporiana: Електронна бібліотека. Проект зі збереження інтелектуальної спадщини української еміграції. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/>